

การประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมและอุดมการณ์แบบสาธารณรัฐ
ท่ามกลางข้อถกเถียงเกี่ยวกับประเด็นการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิม
สะท้อนให้เห็นว่า อุดมคติแบบสาธารณรัฐและหลักการฆราวาสนิยม
ส่งผลกระทบต่อชาวมุสลิม โดยก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก
(alienation) และขาดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมฝรั่งเศส

ABSTRACT

Constructing the French Secularism: Implication for Muslim and the (In)visible Headscarf

Thapiporn Suporn

One of the most significant attributes of the modern state is a concept of secularism, denoting the separation between religion and state. The secular state aims to create the statist unity and avoids privileging either religious or cults in order to create the equality of social members. Nevertheless, this study argues that the secularism, in practice, is far from such conditions, considering from the headscarf controversy in French society interpreting as a symbol against the principle of secularism and the fundamental ideology of the republic of France. In addition, the principle of secularism, produced and reproduced as a dominant ideology by the state and the ideological state apparatus, has been used to legitimize a way to control over people and their behavior. This study concludes that the implementation of secularism in France, in fact, diminishes the freedom of expression of Muslim, and thereby, eventually, has stimulated the ethnic alienation of French Muslims.

การประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมในฝรั่งเศส:
นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สูญหาย)

ทกัพร สุพร

1. บทนำ

I was born French, but for me, the way I see it, it's only in France that I'm French because our parents are foreign. But in France you have to be French. You have to be French to do anything here, like at school, or how you're educated. But in my head, I'm a foreigner.
Mariama¹

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถพบเห็นได้ในหลายประเทศทั่วทั้งทวีปยุโรป อาทิ ตุรกี เนเธอร์แลนด์ สหราชอาณาจักร เยอรมนี และฝรั่งเศส ซึ่งเป็นถิ่นพำนักของชาวมุสลิมกว่า 5 ล้านคน² และอาจกล่าวได้ว่าฝรั่งเศสถือเป็นดินแดนแม่ของปัญหาการสวมผ้าคลุมศีรษะในสังคมยุโรปอันนำมาซึ่งความรู้สึกแปลกแยก (alienation) และการขาดซึ่งความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (sense of belonging)³

¹ Keaton, Trica Danielle. Muslim Girls Other France: Race, Identity Politics, & Social Exclusion. Bloomington: Indiana University Press, 2006. p.1.

² Maillard, Dominique. The Muslims in France and the French Model of Integration. Mediterranean Quarterly Vol.16. No.1, 2005. p.62.

³ Rohr, Mathieu von. The President and the Terrorist Toulouse Attacks Boost Sarkozy's Election Chances. Retrieved May 11, 2012, from <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,823734,00.html#ref=rss>.

พิจารณาได้จากคำกล่าวข้างต้นของ Mariama ซึ่งสะท้อนสถานะของผู้อพยพ ซึ่งแม้จะได้รับสัญชาติและสิทธิในการเป็นพลเมืองแห่งรัฐครบถ้วนทุกประการ แต่กลับต้องตกอยู่ในสถานะต่างตัวในแดนตน (the other within)

ฝรั่งเศสถือเป็นชาติแรกในยุโรปซึ่งผลักดันกฎหมายห้ามสวมใส่สัญลักษณ์ที่มีนัยแอบแฝงทางศาสนาอย่างชัดเจน (ostensible religious symbols) ในสถานศึกษาของรัฐในปี ค.ศ. 2004⁴ โดยกล่าวอ้างเหตุผลสำคัญคือการสวมสัญลักษณ์ทางศาสนา ซึ่งหมายรวมถึงผ้าคลุมศีรษะนั้นขัดต่อหลักความเป็นกลางทางศาสนาหรือหลักฆราวาสนิยม (secularism) อันถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของอุดมการณ์สาธารณรัฐและค่านิยมของชาวฝรั่งเศส (French national values)⁵ ซึ่งแม้กฎหมายดังกล่าวจะครอบคลุมและบังคับใช้ต่อประชาชนทุกศาสนา แต่ทั้งนี้ปฏิเสธได้ยากกว่าผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการตรากฎหมายดังกล่าวคือ สตรีมุสลิม

แนวคิดสำคัญซึ่งมักถูกหยิบยกขึ้นเพื่ออธิบายปัญหาการคลุมศีรษะในทวีปยุโรปคือ แนวคิดเสรีนิยม (liberalism) โดยข้อถกเถียงเกี่ยวกับผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมสะท้อนความย้อนแย้งของกฎเกณฑ์ (precept) แบบเสรีนิยม ซึ่งต้องการควบคุมและปิดกั้นการแสดงออกซึ่งความศรัทธาในศาสนา ประกอบกับปฏิเสธความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนการดำรงอยู่ของอุดมการณ์ชุดอื่น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปัญหาการห้ามสวมผ้าคลุมศีรษะในสังคมยุโรปสะท้อนสถานะความไม่อดกลั้นของเสรีนิยม อย่างไรก็ตามแต่บทความนี้เลือกใช้แนวคิดฆราวาสนิยม หรือแนวคิดในการแบ่งแยกระหว่างรัฐและศาสนา (separation of church and state) เป็นกรอบแนวคิดหลักในการพิจารณาปัญหาการคลุมศีรษะในสังคมฝรั่งเศส โดยแนวคิดฆราวาสนิยมถือเป็น

⁴ Joppke, Christian. *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press, 2009. p.1.

⁵ Eickelman, Dale F. and Piscatori, James. *Muslim Politics*. Princeton University Press: New Jersey, 1996. p.3.

การประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สุญหาย)

กรอบความคิดที่สามารถสะท้อนปัญหาความขัดแย้ง ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนแนวโน้มนโยบายในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมดังจะพิจารณาต่อไป

2. หลักการแบ่งแยกระหว่างศาสนาและรัฐ : ประวัติศาสตร์และสาระสำคัญ

หลักการการแบ่งแยกระหว่างศาสนาและรัฐ (separation of church and state) หรือแนวคิดฆราวาสนิยม (secularism) ถูกนำเสนออย่างเป็นระบบโดย George Jacob Holyoake ซึ่งให้อธิบายว่าสาระสำคัญของแนวคิดฆราวาสนิยมคือ การแบ่งแยกระหว่างศาสนาและรัฐ โดยแนวคิดฆราวาสนิยมมิใช่ข้อเสนอซึ่งต่อต้านคริสต์ศาสนา หากแต่เป็นหนทางหนึ่งในการปลดแอก [ระหว่างรัฐและศาสนา]⁶ กล่าวโดยทั่วไปแนวคิดฆราวาสนิยมถือเป็นหนึ่งในความพยายามของรัฐสมัยใหม่ (modern state)⁷ ที่จะรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลาง (neutral) โดยมีให้สิทธิพิเศษแก่ศาสนาใดเป็นพิเศษ⁸ หน้าที่หลักของรัฐฆราวาสคือการสร้างสังคมอันเป็นปึกแผ่นควบคู่กันไปกับการอำนวยความสะดวกให้พลเมืองของรัฐไม่ว่าจะเป็นผู้ศรัทธาหรือไม่ศรัทธา ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่าง

⁶ Holyoake, G.J. Origin and Nature of Secularism. London: Watts & Co, 1896.

⁷ รัฐสมัยใหม่และแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย (sovereignty) ก่อตัวขึ้นภายหลังจากการทำสงคราม 30 ปี (The Thirty Years' War) ในช่วงศตวรรษที่ 17 ซึ่งสะท้อนให้เห็นสถานะของรัฐและศาสนาที่ยังความเกี่ยวพันกันอย่างสลับซับซ้อน พิจารณาได้จากข้อพิพาททางศาสนาระหว่างศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) และนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ซึ่งก่อให้เกิดการรบพุ่งกันเป็นระยะเวลานานถึง 30 ปี จนท้ายที่สุดสงครามสิ้นสุดลงด้วยการทำสนธิสัญญาสันติภาพเวสต์ฟาเลีย (Treaty of Westphalia) ในปี ค.ศ. 1648.

⁸ Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p.156.

สมานฉันท์⁹ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นสังคมที่สมาชิกมีความอดกลั้น (tolerance) นั้นเอง อย่างไรก็ตามแต่หลักการฆราวาสนิยมมักถูกพิจารณาว่าต้องการลดทอนความสำคัญของศาสนา เช่นเดียวกับการผลักดันให้ศาสนากลายเป็นประเด็นขายขอบทางสังคม ความเข้าใจข้างต้นได้ลดทอนประโยชน์ของหลักการฆราวาสนิยมไปอย่างน่าเสียดาย ดังที่ Paul Cliteur ตั้งข้อสังเกตอันน่าสนใจว่า ฆราวาสนิยมนั้นมิใช่รัฐซึ่งปฏิเสธคุณงามความดี (virtue) หรือจริยธรรม (ethics) ในทางกลับกันฆราวาสนิยมพึงเสนอให้พิจารณาคุณค่าทางศีลธรรมโดยมียึดติดอยู่กับแนวคิดแบบเผด็จการเชิงจารีตนิยมของศาสนาใด¹⁰

การประกอบสร้างฆราวาสนิยมในสังคมตะวันตกเป็นผลพวงของความพยายามในการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ระหว่างอาณาจักรและศาสนาในช่วงสมัยยุคกลาง (middle age)¹¹ ซึ่งยังพรมัวและปราศจากความชัดเจน กล่าวคือ บทบาทของวาติกัน (Vatican) มิได้ถูกจำกัดอยู่แต่เพียงมิติทางศาสนา หากแต่มีอำนาจทางการเมืองเหนืออาณาจักรอย่างชัดเจน ในสมัยยุคกลางอำนาจของคริสตจักรรวมศูนย์อยู่ที่องค์พระสันตะปาปา (Pope) ซึ่งมีเครื่องมือสำคัญคือการทำบัพพาขณียกรรม (excommunicate) หรือการขับออกจากศาสนา¹² ซึ่งถูกใช้เพื่อลดทอนอิทธิพลของกษัตริย์และประชาชนที่กระด้างกระเดื่องต่อคริสตจักร จึงทำให้ท้ายที่สุดแล้วคริสตจักรสามารถยึดกุมอาณาบริเวณทางโลกและทางธรรมได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด

⁹ Cliteur, P. Introduction: The Secular Outlook, in *The Secular Outlook: In Defense of Moral and Political Secularism*. Wiley-Blackwell:Oxford, 2010, p.1.

¹⁰ Ibid., p.3.

¹¹ สมัยกลาง หรือยุคมืด คือช่วงเวลา ตั้งแต่ ค.ศ. 500 ถึง ค.ศ. 1500 โดยอารยธรรมตะวันตกในยุคนี้ผูกโยงอยู่กับการเจริญเติบโตของคริสต์ศาสนาและระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองแบบที่เรียกว่าฟิวดัลลิสม์ (Feudalism) หรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ ดูเพิ่มเติมใน สมเกียรติ วันทะนะ. สมัยใหม่และหลังสมัยใหม่. ม.ป.ท., 2553.

¹² อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์. เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์, 2553.

อย่างไรก็ตามแต่ ความสำเร็จของการปฏิรูปศาสนา (reformation) ได้นำพาสังคมยุโรปก้าวออกจากม่านหมอกแห่งยุคกลางและก้าวเข้าสู่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (renaissance) อันเป็นปฐมบทของการพัฒนาสังคมเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ (modern society) ซึ่งเป็นยุคที่เหตุผลขยายอิทธิพลครอบคลุมปริมณฑลแห่งศรัทธาซึ่งเป็นอาณาบริเวณอันปราศจากการตั้งคำถามหรือตรวจสอบในสมัยยุคกลาง ดังที่ Pauline Marie Rosenau ชี้ว่าสังคมสมัยใหม่เป็นสภาวะแห่งความก้าวหน้าซึ่งมุ่งหมายที่จะปลดปล่อย (liberate) มวลมนุษยชาติจากความเขลา (ignorance) และความไร้ซึ่งเหตุผล (irrationality)¹³ กระบวนการดังกล่าวปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมในศตวรรษที่ 18 หรือในยุคแห่งการรู้แจ้ง (the Age of Enlightenment) ซึ่งเป็นยุคที่วางรากฐานให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในสติปัญญาของตนเอง และพยายามสร้างกฎเกณฑ์ในการควบคุมสังคมและปัจเจกชนให้มีมาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน

การก่อกำเนิดของแนวคิดฆราวาสนิยมในสังคมตะวันตกยึดโยงอยู่กับเหตุการณ์การปฏิวัติฝรั่งเศส (French Revolution) ในปี ค.ศ. 1789 ซึ่งถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญทั้งในมิติเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมทั่วทั้งทวีปยุโรป Cécile Laborde ชี้ว่าการปฏิวัติปี 1789 มีนัยสำคัญต่อการก่อกำเนิดแนวคิดฆราวาสนิยม (laïcité)¹⁴ ปรากฏให้เห็นจากความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการเป็นอิสระ (autonomy) จากอำนาจของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก (Catholic church)¹⁵ โดยแนวคิดรัฐฆราวาสนิยมได้รับการยอมรับ

¹³ Rosenau, Pauline Marie. Post-modernism and the Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1992, p. 5.

¹⁴ laïcité เป็นภาษาฝรั่งเศส มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า secularism หรือการแยกแหว่งศาสนาและรัฐ.

¹⁵ Laborde, Cécile Critical Republicanism. The Hijab Controversy and Political Philosophy. Oxford University Press, Oxford Political Theory series, 2008. p. 7.

อย่างเป็นทางการในช่วงสาธารณรัฐที่ 3 (Third Republic : 1870 - 1940) ภายหลังจากการก่อตั้งระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบรัฐฆราวาส (secular state primary education) ในปี ค.ศ. 1880 และการยุติบทบาทของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในปี ค.ศ. 1905¹⁶ Laborde ชี้ต่อไปว่าแท้ที่จริงแล้วแนวคิดฆราวาสนิยมในสังคมฝรั่งเศสมีความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์สาธารณรัฐนิยม (republicanism) อันประกอบไปด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ความเสมอภาค (equality) เสรีภาพ (liberty) และ ภราดรภาพ (fraternity) ซึ่งสะท้อนความพยายามของรัฐแบบสาธารณรัฐนิยม ซึ่งต้องการลดทอนความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ควบคู่กันไปกับการบูรณาการสังคมสู่ความเป็นเอกภาพ และเป็นสังคม อันปฏิเสธรายอมรับ (recognize) ตอบแทน (remunerate) หรือให้การสนับสนุนแก่ความเชื่อใดเป็นพิเศษ (cults)¹⁷

John Rawls นักปรัชญาการเมืองคนสำคัญแห่งศตวรรษที่ 20 เสนอว่าแท้ที่จริงแล้วอุดมการณ์แบบสาธารณรัฐนิยมของฝรั่งเศสมีความคล้ายคลึง (resemble) กับแนวคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม (political liberalism) ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการปฏิรูปศาสนา (privatization of religious)¹⁸ กล่าวคือ ในอาณาบริเวณส่วนตัว (private sphere) ถือเป็นสิทธิของพลเมืองในการที่จะ นับถือหรือแสดงศรัทธาต่อศาสนา หากแต่ในอาณาบริเวณสาธารณะ (public sphere) พลเมืองจะต้องยอมรับการใช้เหตุผลร่วมกันในระดับสาธารณะ (public reasoning) ตลอดจนยอมรับความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในสังคมมากกว่า การหยิบยกความเชื่อทางศาสนาหรือลัทธิอื่นใด (doctrine) ในการควบคุมสังคม อย่างไรก็ตามแต่ Christian Joppke ชี้ว่าแนวคิดฆราวาสนิยมในสังคมฝรั่งเศส

¹⁶ Ibid., p. 7.

¹⁷ Joppke, Christian. *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press, 2009. p. 31.

¹⁸ Ibid., p. 29.

มิใช่แค่เพียงการปฏิรูปศาสนาตามข้อเสนอของ Rawls หากแต่สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะสำคัญ (attribute) ของรัฐสมัยใหม่ซึ่งต้องการอยู่เหนือ (transcend) ความแตกต่างทางหลากหลายศาสนา¹⁹

การลงหลักปักฐานของแนวคิดธรรมาสนิยมในฝรั่งเศสนั้นมิใช่เรื่องบังเอิญ หากแต่เป็นความสำเร็จของปฏิบัติการทางอุดมการณ์ (ideological practice) จากภาครัฐและชนชั้นปกครองเพื่อครอบงำสมาชิกในสังคมตลอดจนสถาปนาอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นกรอบความคิดหลักของสังคม²⁰ แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ (ideology) ของ Louis Althusser นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสเชื้อสายแอลจีเรียน จึงมีคุณสมบัติต่อการอธิบายการสถาปนาแนวคิดธรรมาสนิยมให้กลายเป็นอุดมการณ์หลักของสังคมฝรั่งเศส (dominant ideology) กล่าวโดยทั่วไป ความสำเร็จของการประกอบสร้างแนวคิดธรรมาสนิยมในฝรั่งเศสถูกผลิตและ ผลิตซ้ำ (produce and reproduce)²¹ ผ่านสถาบันหลักทางสังคม อาทิ สถาบันศาสนา สื่อมวลชน และ โรงเรียน ซึ่งมีได้ปฏิบัติแยกออกจากกันโดย

¹⁹ Ibid., p. 30.

²⁰ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน.สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร.กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2553 หน้า 218-227.

²¹ Althusser พัฒนาอิทธิพลความคิดแบบมาร์กซิสต์ (Marxism) เพื่อใช้อธิบายการสร้างอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองเพื่อครอบงำและควบคุมสมาชิกในสังคม โดย Althusser เชื่อว่าสถานะสูงสุดของการผลิตคือ การผลิตซ้ำกระบวนการผลิตดังกล่าว ทั้งนี้การผลิตซ้ำแบ่งออกเป็น 2 ประการ ประการแรกได้แก่พลังในการผลิต (productive forces) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการผลิตซ้ำของพลังแรงงาน (labor force) ซึ่งมีได้หมายถึงเพียงแค่การเพิ่มทักษะ (skill) ของแรงงาน หากแต่หมายรวมถึงการยอมจำนน (submission) ต่อกฎเกณฑ์ที่ถูกสถาปนาขึ้น ประการที่สอง คือความสัมพันธ์ในการผลิต (relations of production) ซึ่งมีกลไกทางอุดมการณ์ (ideological state apparatus) ซึ่งได้รับการค้ำประกัน (secure) จากอุดมการณ์ทางกฎหมายและการเมืองของโครงสร้างส่วนบน (legal-political and ideological superstructure) ดูเพิ่มเติม Althusser, Louis. "Ideology and Ideological State Apparatuses" in *Lenin and Philosophy and Other Essays* (Notes towards an Investigation). Monthly Review Press, 1977.

เด็ดขาด หากแต่ประสานงานเพื่อสร้างอุดมการณ์ให้สังคมดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน²² ปฏิเสธได้ยากว่าโรงเรียนถือเป็นแหล่งบ่มเพาะที่สำคัญของการสร้างกลไกทางอุดมการณ์ (ideological state apparatus) ดังที่ Althusser ชี้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันหลักที่ทำหน้าที่ (function) สั่งสอนเทคนิควิธี (know-how) การรู้ผิดชอบชั่วดี (conscience) หลักศีลธรรม ตลอดจนบ่มเพาะเยาวชนให้รู้จักกฎเกณฑ์ของการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม²³ กลไกทางอุดมการณ์นี้มีความแตกต่างจากกลไกด้านการปราบปรามจากภาครัฐ (repressive state apparatus) อันได้แก่ รัฐบาล กองทัพ ตำรวจและศาล ซึ่งล้วนปฏิบัติการโดยอาศัยความรุนแรง (violence) โดยกลไกทางอุดมการณ์นั้นเป็นกลไกหลักในการกำหนดกรอบพฤติกรรมความเชื่อของคนในสังคมได้อย่างแนบเนียนและประสบความสำเร็จในระยะยาวมากกว่าการใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ

ทั้งนี้เพื่อที่ตอบข้อถกเถียงหลักของบทความว่า แม้ในทางทฤษฎีหลักการฆราวาสนิยมจะสะท้อนความพยายามในการสร้างความเท่าเทียมของพลเมืองภายในรัฐ แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การประกอบสร้างรัฐฆราวาสกลับสะท้อนความขัดแย้งทางอุดมการณ์ระหว่างการสร้างรัฐอันเป็นเอกภาพ (statist unity) กับสิทธิส่วนบุคคล (individual rights) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม (multiculturalism) ทั้งนี้เป็นที่เข้าใจได้ว่า รัฐสมัยใหม่ย่อมแสวงหาหนทางในการสร้างสังคมอันเป็นปึกแผ่น แต่ในขณะเดียวกันรัฐกลับเลือกที่จะปฏิเสธการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมของคนกลุ่มน้อย อันนำมาซึ่งความรู้สึกแตกแยกไร้รากและความรู้สึกแปลกแยก (otherness) ในท้ายที่สุด ทั้งนี้การประยุกต์ใช้แนวคิดฆราวาสนิยมมิได้สะท้อนความสำเร็จในการแบ่งแยกกระหว่างอาณาบริเวณทางการเมืองและศาสนาออกจากกัน

²² กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2553 หน้า 221.

²³ Althusser, Louis. "Ideology and Ideological State Apparatuses" in Lenin and Philosophy and Other Essays (Notes towards an Investigation). Monthly Review Press, 1977, p. 127.

ในทางตรงกันข้ามอุดมการณ์ทางศาสนาในบริบททางการเมืองของสังคมตะวันตกแบบคริสเตียน (Christian - occidental) กลับเป็นอุดมการณ์อันทรงพลังซึ่งครอบงำสังคมและวัฒนธรรมตะวันตกผ่านการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ควบคู่กันไปกับการผลิตและผลิตซ้ำอุดมการณ์ฆราวาสนิยมแบบคริสเตียนให้กลายเป็นอุดมการณ์หลักของสังคม (dominant ideology) บทความนี้เลือกที่จะศึกษาปัญหาการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมในสังคมฝรั่งเศส (affaires du foulard)²⁴ ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมาตั้งแต่ ค.ศ. 1989 และปรากฏให้เห็นอีกครั้งใน ค.ศ. 2004 ภายหลังจากการตรากฎหมายห้ามมิให้เยาวชน (pupil) สวมใส่เสื้อผ้าหรือสัญลักษณ์อันแสดงออกถึงศาสนาใดศาสนาหนึ่งอย่างเด่นชัด (conspicuous) ในสถานศึกษา²⁵ ซึ่งส่งผลให้สถานะของผ้าคลุมศีรษะกลายเป็นสัญลักษณ์อันขัดต่อหลักการของรัฐฆราวาส (laïcité) และอุดมการณ์หลัก 3 ประการของการก่อตั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศส

3. การประยุกต์ใช้แนวคิดฆราวาสนิยมเพื่อศึกษาปัญหาการคลุมศีรษะในสังคมฝรั่งเศส

3.1 ผ้าคลุมศีรษะ : ที่มาและความสำคัญ

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาการห้ามคลุมศีรษะในฝรั่งเศสเสี่ยงไม่ได้ที่จะพิเคราะห์ถึงข้อกำหนดทางศาสนาซึ่งระบุไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน (Quran)²⁶ ว่ามีบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับการคลุมศีรษะปรากฏอยู่หรือไม่

²⁴ Laborde, Cécile Critical Republicanism. The Hijab Controversy and Political Philosophy. Oxford University Press, Oxford Political Theory series, 2008. p. 5.

²⁵ Joppke, Christian. Veil: Mirror of Identity. Cambridge: Polity Press, 2009. p. 31.

²⁶ คำว่า 'กุรอาน' (Quran) หมายถึง การท่องจำ (recitation) หรือการอ่าน (reading) กุรอานถือเป็นคัมภีร์ที่เชื่อกันว่าได้รับรวบรวมพระวจนะของพระเจ้าผ่านศาสดามุฮัมมัด (Muhammed) และเปรียบเสมือนเป็นแกนหลักของศาสนาอิสลาม โดยกุรอานทำหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์ พิธีกรรม ตลอดจนวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ดูเพิ่มเติมใน Ali, Kecia and

John L. Esposito ชี้ว่าคัมภีร์อัลกุรอานมิได้ระบุอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการคลุมศีรษะ โดยคัมภีร์อัลกุรอานระบุไว้เพียงว่า “ให้กล่าวแก่สตรีผู้ศรัทธาเหล่านั้นให้ลดสายตาลงต่ำและสงบเสงี่ยมเจียมตัว และจงให้นางปิดปิดผ้าคลุมศีรษะลงมาถึงบริเวณหน้าอก และอย่าได้เปิดเผยความสวยงามของนาง”²⁷ ซึ่งแท้จริงแล้วบทบัญญัตินี้ครอบคลุมถึงชายชาวมุสลิมให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับสตรีด้วย²⁸

มุมมองของ Esposito สอดคล้องกับความเห็นของ Kecia Ali และ Oliver Leaman ซึ่งชี้ว่าบทบัญญัติอื่นเกี่ยวกับการคลุมศีรษะมิได้ปรากฏอย่างชัดเจนในคัมภีร์อัลกุรอาน ยิ่งไปกว่านั้นในบทบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งกายของสตรีมุสลิมก็ได้ใช้คำว่าฮิญาบ (hijab) หากแต่ใช้คำว่ากุมาร์ (khumar) ซึ่งหมายถึงผ้าคลุมศีรษะซึ่งสวมโดยสตรีและบุรุษในศตวรรษที่ 17 เช่นเดียวกับคำว่าจาลาบิบ (jalabib) ซึ่งหมายถึงผ้าคลุม (cloak)²⁹ โดยในปัจจุบันชื่อที่ใช้เรียกผ้าคลุมศีรษะในศาสนาอิสลามนั้นก็ได้มีเพียงชื่อเดียว หากแต่ปรากฏให้เห็นถึงชื่อและรูปแบบของผ้าคลุมศีรษะที่หลากหลายอันขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชาติ เช่น ฮิญาบ (hijab) บูรกา (burqa) ชาดอร์ (chador) และนิกอบ (niqab) เป็นต้น³⁰ (ดูภาพที่ 1) อย่างไรก็ตามแต่รูปแบบของผ้าคลุม

Leaman, Oliver. Islam the Key Concepts. New York: Routledge, 2008. pp.108-110.

²⁷ Say to the believing women that they should lower their gaze and guard their modesty; that they should not display their beauty (24:31). Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p. 95.

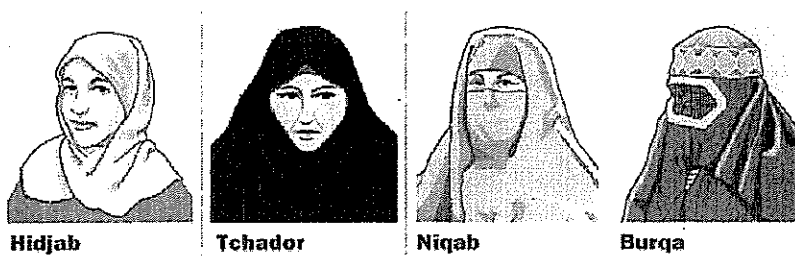
²⁸ Ibid., p. 95.

²⁹ Ali, Kecia and Leaman, Oliver. Islam the Key Concepts. New York: Routledge, 2008. pp. 50-52.

³⁰ “ฮิญาบ” มีลักษณะเป็นผ้าคลุมที่ปกปิดผมและศีรษะของสตรี โดยถือเป็นรูปแบบของผ้าคลุมศีรษะที่พบเห็นได้มากที่สุดรูปแบบหนึ่งในสังคมมุสลิมในทวีปยุโรป ในขณะที่ “บูรกา” นั้นจะปกปิดทุกส่วนตั้งแต่หัวจรดเท้าซึ่งมีความใกล้เคียงกับ “นิกอบ” แต่ทั้งนี้จุดต่างที่สำคัญของนิกอบและบูรกาคือนิกอบจะบูรกาจะปกปิดทุกส่วนของร่างกายเหลือไว้แต่เพียงดวงตาเท่านั้น การสวมบูรกาส่วนใหญ่แล้วเป็นที่นิยมในอัฟกานิสถาน สำหรับ “ชาดอร์” ซึ่ง

การประกอบสร้างรัฐธรรมาสนิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สูญหาย)

หน้าในศาสนาอิสลามจะมีความหลากหลายแตกต่างหลาย แต่ก็มิได้ทำลายสาระัตนะสำคัญของการปกป้องสตรีเพศจากกลายเป็นวัตถุทางเพศ (sex object) ในทางกลับกันการปรากฏของความแตกต่างหลากหลายนี้สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาอิสลามมิได้มีวัฒนธรรมมุสลิมเชิงเดี่ยว (a single Muslim culture)³¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งศาสนาอิสลามปราศจากซึ่งสายอำนาจบังคับบัญชา (authoritative hierarchy) ที่ชัดเจนนั่นเอง³²

ภาพที่ 1: รูปแบบผ้าคลุมศีรษะในศาสนาอิสลาม

ที่มา : <http://www.courrierinternational.com>

เอกประวัติศาสตร์ในศาสนาอิสลามชี้ให้เห็นถึงร่องรอยและหลักหมุดสำคัญในการศึกษาต้นกำเนิดของผ้าคลุมศีรษะซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในช่วงต้นของจักรวรรดิอิสลาม การคลุมศีรษะเป็นสิ่งที่สตรีมุสลิมถือปฏิบัติโดยทั่วกันภายหลังจากการเสียชีวิตของศาสดามูฮัมหมัดไปแล้ว

เป็นที่แพร่หลายในอิหร่าน จะปกปิดผมและร่างกายของสตรี โดยเหลือเพียงใบหน้า มือและเท้าเท่านั้นที่สามารถเปิดเผยได้ในพื้นที่สาธารณะ.

³¹ Scott, J.Wallach. The politics of the veil. New Jersey: Princeton University, 2007. p. 6.

³² Leane, Geoffrey W.G. Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?, 33 Human Rights Quarterly, 2011. p. 1036.

3-4 ช่วงอายุคน³³ แท้จริงแล้วในช่วงเวลาที่ศาสนาอิสลามยังมีชีวิตอยู่ ผ้าคลุมศีรษะถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงเกียรติยศและสถานะทางสังคม โดยสตรีที่คลุมศีรษะในช่วงแรกนั้นได้แก่ ภรรยาของศาสดามุฮัมมัดและสตรีชั้นสูง โดยความนิยมเช่นนี้ได้รับอิทธิพลจากชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในอาณาจักรเปอร์เซีย (Persian Empire) และอาณาจักรไบแซนไทน์ (Byzantine Empire) ซึ่งนิยมสวมผ้าคลุมศีรษะเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของลำดับชั้นทางสังคม โดยมีได้มีเจตนาเพื่อแยกบุรุษออกจากสตรีเพศ หากแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งแยกผู้สวมใส่จากชนชั้นที่ต่ำกว่า (lower classes)³⁴ ซึ่งตรงข้ามกับการสวมผ้าคลุมศีรษะในปัจจุบันซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสตรีจากสายตาของบุรุษผู้ซึ่งมิได้เป็นสามี บิดา พี่น้อง ตลอดจนเครือญาติ³⁵

การคลุมศีรษะในปัจจุบันผูกโยงอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ กล่าวคือ การสวมผ้าคลุมศีรษะเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับรัฐซึ่งมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับศาสนา (theological state) เช่น ซาอุดีอาระเบียและอิหร่าน แต่ในทางตรงกันข้าม การสวมผ้าคลุมศีรษะกลับเป็นสิ่งที่ถูกห้ามในรัฐฆราวาสอย่างตุรกีและซีเรีย³⁶ เหนือสิ่งอื่นใดแม้การสวมผ้าคลุมศีรษะในปัจจุบันยังมิสามารถหาข้อยุติอันเป็นเอกฉันท์ โดยขึ้นอยู่กับการตีความตัวบทในคัมภีร์กุรอานเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามแต่ ปัญญาชนมุสลิมสายอนุรักษนิยมอาทิ Amina Wadud กลับเห็นว่าการสวมผ้าคลุมศีรษะเป็นข้อกำหนดทางศาสนา (religious obligation) อันมิสามารถโต้แย้งได้และเปรียบเสมือนเป็นเสาหลักที่ 6 ของศาสนาอิสลาม³⁷

³³ Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p. 95.

³⁴ Ibid., p. 97.

³⁵ Leane, Geoffrey W.G. Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?, 33 Human Rights Quarterly, 2011. p. 1033.

³⁶ Ibid., p. 1036.

³⁷ เสาหลัก 5 ประการของอิสลามได้แก่ การปฏิญาณตนในเรื่องความศรัทธา การ

แม้สถานะของผ้าคลุมศีรษะในศตวรรษที่ 20 จะถูกผูกโยงเข้ากับแนวคิดอันยึดมั่นในหลักการดั้งเดิมของศาสนาอิสลาม (Islamic fundamentalist) จนท้ายที่สุดแล้วผ้าคลุมศีรษะได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (traditional) ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมของสมัยใหม่ (modern) อย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามแต่ในยุคที่โลกถูกร้อยรัดพันนาการและเชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละภูมิภาคเข้าไว้ด้วยกันอย่างสลับซับซ้อน³⁸ จึงเป็นการยากที่วัฒนธรรมอิสลามจะต้านกระแสธารอันเชี่ยวกรากครั้งนี้ได้กระแสวิชาการวิจารณ์ในสังคมตะวันตกต่อการคลุมศีรษะตั้งคำถามสำคัญต่อความจำเป็นในการคลุมศีรษะ ซึ่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้สวมใส่ ตลอดจนสะท้อนให้เห็นการกดขี่ทางเพศจากอุดมการณ์แบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) อย่างไรก็ตามแต่ความนิยมในการสวมผ้าคลุมศีรษะในช่วงทศวรรษที่ 1970 - 1980 ก็เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สตรีมุสลิมรุ่นใหม่บางกลุ่มมีมุมมองต่อวัฒนธรรมการแต่งกายแบบตะวันตกว่ามีได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เลือกสวมใส่อย่างเป็นอิสระ ในทางกลับกันการแต่งกายแบบตะวันตกนั้นบังคับให้สตรีต้องหมกมุ่นกับการแต่งกายเพื่อได้รับการยอมรับจากบุรุษเพศและทำให้สตรีมีสถานะแตกต่างไปจากวัตถุทางเพศ (sexual objects)³⁹ การปฏิเสธการครอบงำทางความคิดและวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ชาวมุสลิมจำนวนมากเลือกที่จะสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบมุสลิมเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการย้อนกลับไปสู่รากฐานวัฒนธรรมมุสลิมแบบดั้งเดิม

ละหมาด การให้ ซากัต (การช่วยเหลือแก่ผู้ยากไร้) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน และการแสวงบุญที่นครเมกกะห์ โดย Amina Wadud ต้องการเปรียบเทียบความสำคัญของผ้าคลุมศีรษะว่าเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งและเสมือนเป็นเสาหลักที่ 6 อันขาดมิได้ขาดศาสนาอิสลาม ดูเพิ่มเติม Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p. 97.

³⁸ Heywood, Andrew. Global Politics. New York: Palgrave Macmillan, 2011. p. 9.

³⁹ Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p. 97.

อย่างไรก็ตามแต่สตรีมุสลิมบางกลุ่มสามารถปรองดอง (reconcile) และปรับตัวเข้ากับค่านิยมตะวันตกและเรียกตัวเองว่าเป็นสตรีมุสลิมสมัยใหม่ (modern Muslim women)⁴⁰

3.2 ประวัติศาสตร์แห่งความขัดแย้ง : จากร้วโรงเรียนสู่ปัญหาระดับชาติ

“France, land of secularism, guarantees respect for all religions [but] hiding the face is against public social order, whether it is forced or voluntary” –Michele Alliot-Marie, Justice Minister⁴¹

ปัญหาการสวมผ้าคลุมศีรษะในสังคมฝรั่งเศส สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงสำคัญ ได้แก่ ค.ศ. 1989, 1994, และ 2004 โดยหมุดหมายสำคัญที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างแนวคิดฆราวาสนิยมและอุดมการณ์ของศาสนาอิสลามปรากฏให้เห็นในวันที่ 3 ตุลาคม ค.ศ. 1989 ณ สถานศึกษาแห่งหนึ่งในเมือง Creil⁴² เมื่อ Ernest Chénier อาจารย์ใหญ่ซึ่งต่อมาได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในปี 1993 สั่งพักการเรียนเด็กนักเรียนหญิงชาวมุสลิม 3 คนซึ่งเป็นลูกหลานของผู้อพยพ (immigrants) เชื้อสายตูนิเซียและโมร็อกโก หลังจากไล่เมิดคำสั่งห้ามสวมผ้าคลุมศีรษะซึ่ง Chénier ชี้ว่าเป็นพฤติกรรมอันขัดต่อหลักฆราวาสนิยมและเสาหลักของอุดมการณ์สากลแบบสาธารณรัฐนิยม (pillars of

⁴⁰ Ibid., p. 97.

⁴¹ France 24. Parliament approves ban on full veil in public. Retrieved May 16, 2012, from <http://www.france24.com/en/20100914-french-parliament-approves-ban-full-veil-public-senate-law-fine-sarkozy-islam>.

⁴² เมือง Creil ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของมหานคร Paris ประมาณ 50 กิโลเมตร.

republican universalism)⁴³ การกระทำของ Chénierre ถูกต่อต้านโดยองค์การ SOS Racisme ซึ่งยื่นอุทธรณ์ต่อ Lionel Jospin รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการโดยระบุว่า Chénierre นั้นมีอคติทางศาสนาและพยายามสร้างให้เด็กหญิงชาวมุสลิมเหล่านี้เป็นเหยื่อ (victimize)⁴⁴ อย่างไรก็ตามแต่ในท้ายที่สุดแล้วเด็กนักเรียนชาวมุสลิมทั้ง 3 คนจำต้องเลือกที่จะละทิ้ง (abandon) ความเชื่อทางศาสนาและสยบยอมต่อโครงสร้างอำนาจของรัฐฆราวาสนิยม ทั้งนี้แนวทางปฏิบัติของ Chénierre มีส่วนสำคัญในการฉายภาพสถานะของผู้อพยพในสังคมฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี กล่าวคือแม่ผู้อพยพเหล่านี้จะอาศัยอยู่ในฝรั่งเศสมาเป็นระยะเวลานาน หรือแม้แต่ได้รับสัญชาติฝรั่งเศสแล้ว แต่ในทางปฏิบัติพวกผู้อพยพยังคงอยู่ในสถานะคนแปลกหน้าในสังคมฝรั่งเศสเสมอมา

ในปี ค.ศ.1994 นอกจากปัญหาการคลุมศีรษะซึ่งยังปราศจากแนวทางแก้ไขปัญหายังเป็นรูปธรรม Chénierre ยังเรียกร้องให้รัฐบาลฝรั่งเศสออกพระราชบัญญัติห้ามสวมใส่สัญลักษณ์ที่มีนัยแอบแฝงทางศาสนาอย่างชัดเจน โดยปฏิบัติการของ Chénierre ซึ่งถูกขนานนามว่า การทำสงครามครูเสดของ Chénierre (Chénierre's crusade) ได้รับการตอบรับจาก Francois Bayrou รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น โดย Bayrou ชี้ว่ากฎหมายดังกล่าวจะใช้บังคับต่อเครื่องหมายทางศาสนาอันแสดงออกซึ่งความแตกต่างและการเลือกปฏิบัติ (discrimination) ในสถานศึกษา อย่างไรก็ตามแต่ข้อเสนอดังกล่าวไม่ได้รับการอนุมัติจากศาลปกครองสูงสุดของฝรั่งเศส (conseil d'état) ซึ่งให้ความเห็นว่าการสวมผ้าคลุมศีรษะของเด็กนักเรียนหญิงชาวมุสลิมมิได้ขัดต่อหลักฆราวาสนิยมของฝรั่งเศส⁴⁵

⁴³ Scott, J. Wallach. The politics of the veil. New Jersey: Princeton University, 2007. p. 22.

⁴⁴ Alec G. Hargreaves. Immigration, 'Race' and Ethnicity in Contemporary France. London: Routledge, 1995. p. 125.

⁴⁵ Leane, Geoffrey W.G. Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?, 33 Human Rights Quarterly, 2011. p. 1038.

อย่างไรก็ตามแต่ชาวมุสลิมในสังคมฝรั่งเศสยังต้องเผชิญกับอุดมการณ์ชาตินิยมขวาจัด (right- wing nationalism) นำโดย Jean-Marie Le Pen จากพรรค National Front⁴⁶ ซึ่งมีนโยบายต่อต้านและขับไล่ (expulsion) ผู้อพยพซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม⁴⁷ จากแอฟริกาเหนือโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแอลจีเรีย⁴⁸ ซึ่งมีสายสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นกับฝรั่งเศสในฐานะอดีตอาณานิคม (colonial ties) ทั้งนี้ฝรั่งเศสในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 มีนโยบายที่จะลดจำนวนผู้อพยพเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายให้เหลือน้อยที่สุด (zero illegal immigration)

⁴⁶ ปัจจุบัน Marine Le Pen บุตรสาวของ Jean-Marie Le Pen ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค National Front โดยยังมีจุดยืนสำคัญในการต่อต้านผู้อพยพเถื่อนเช่นเดียวกับบิดา.

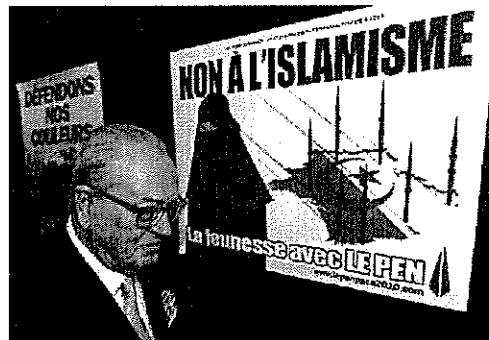
⁴⁷ ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ชาวมุสลิมจำนวนมากมาหาศาลจากทั้งแอฟริกา ตุรกี และเอเชียกลางอพยพสู่ฝรั่งเศสและถือเป็นแรงงานที่มีความสำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมเพราะเป็นแรงงานราคาถูกซึ่งมีค่าแรงต่ำ ฝรั่งเศสในฐานะอดีตเจ้าอาณานิคมจึงได้รับอานิสงส์จากการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมมากที่สุดเป็นประวัติการณ์ อย่างไรก็ตามฝรั่งเศสมิได้คาดหวังว่าแรงงานอพยพเหล่านี้จะลงหลักปักฐานในฝรั่งเศสอย่างถาวรจึงมิได้เข้มงวดเกี่ยวกับการอพยพและเคลื่อนย้ายแรงงานมากเท่าใดนัก เพราะเล็งเห็นผลประโยชน์จากผู้อพยพซึ่งเข้ามาทดแทนแรงงานชาวฝรั่งเศสซึ่งบาดเจ็บล้มตายในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามแต่ภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ 1970 ฝรั่งเศสจึงเริ่มแสดงท่าทีกังวลเกี่ยวกับปัญหาการว่างงานและสวัสดิการสังคมจากการไหลบ่าของผู้อพยพ ดูเพิ่มเติม Bowen, John R. *Remaking Muslim Politics: Pluralism, Contestation, Democratization* by Hefner, R.W., ed., New Jersey: Princeton University Press, 2005. pp. 326-329, Cavatorta, Francesco and Durac, Vincent. *Civil Society and Democratization in the Arab World: The Dynamics of Activism*. Routledge: London, 2011. pp. 34-54, and Eickelman, Dale F. and Piscatori, James. *Muslim Politics*. Princeton University Press: New Jersey, 1996.

⁴⁸ แอลจีเรียเป็นชาติที่ประกอบไปด้วยชาวเบอเบอร์ (Berber) ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองของแอลจีเรีย ชาวอาหรับ และชาวฝรั่งเศสซึ่งอาศัยอยู่ในแอลจีเรีย (Pied-Noir) ก่อนที่แอลจีเรียจะได้รับเอกราชซึ่งมีจำนวนถึง 1 ล้าน 4 แสนคนหรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของปริมาณประชากรทั้งหมด Cook, Bernard A. *Europe since 1945: an encyclopedia*. New York: Garland, 2001. p.398.

การประกอบสร้างรัฐชาตินิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สูญหาย)

โดยเล็งเห็นว่าการเพิ่มจำนวนของผู้อพยพมีผลกระทบต่อเพิ่มขึ้นของปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการว่างงานและสวัสดิการสังคมที่รัฐต้องแบกรับภาระมากยิ่งขึ้น⁴⁹ ในปี 2002 Le Pen สร้างปรากฏการณ์สำคัญในเวทีการเมืองฝรั่งเศสโดยตัดสินใจสมัครลงชิงตำแหน่งประธานาธิบดี ซึ่งแม้จะไม่ประสบความสำเร็จภายหลังจากการพ่ายแพ้ให้กับ Jacques Chirac⁵⁰

แต่ทั้งนี้ปฏิเสธได้ยากว่านโยบายต่อต้านผู้อพยพของ Le Pen ซึ่งได้รับการสานต่อโดย Marine Le Pen ทายาททางการเมืองของ Le Pen สะท้อนสถานะอันไม่มั่นคงของผู้อพยพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวมุสลิมซึ่งตกอยู่ในสถานะพลเมืองชั้นสองของสังคมฝรั่งเศส ยิ่งไปกว่านั้นความนิยมในตัว Le Pen ทั้งสองคนจะไม่ได้รับการยอมรับจากชาวฝรั่งเศสอย่างเพียงพอ แต่ก็เครื่องบ่งชี้ว่าอุดมการณ์ชาตินิยมชาวยุโรปยังเป็นอุดมการณ์อันทรงพลังในสังคมฝรั่งเศส •

ภาพที่ 2 : Jean-Marie Le Pen ร่วมโครงการต่อต้านศาสนาอิสลามที่เมือง Marseille ในปี 2010 โดยในป้ายประต่งนั้นระบุว่า “No to Islamism. Youth with Le Pen”

ที่มา : <http://www.reuters.com>

⁴⁹ Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002. p. 178.

⁵⁰ Scott, J.Wallach. The politics of the veil. New Jersey: Princeton University, 2007. p. 37.

ปัญหาการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมกลับมาเป็นที่สนใจในระดับชาติอีกครั้งในปี ค.ศ. 2003 เมื่อ Nicolas Sarkozy⁵¹ เมื่อครั้งยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในรัฐบาลของประธานาธิบดี Chirac กำหนดให้สตรีมุสลิมต้องเปิดเผยใบหน้าเมื่อถ่ายรูปทำบัตรประชาชน โดยข้อกำหนดดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังจากเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมเมื่อวันที่ 11 กันยายน ค.ศ.2001 ทั้งนี้จึงไม่แปลกนักหากการปกปิดใบหน้าจะถูกพิจารณาว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางกระแสตื่นกลัวต่อภัยอิสลาม (Islamophobia) ที่เพิ่มสูงขึ้นในซีกโลกตะวันตก⁵² ในปี ค.ศ. 2004 รัฐสภาฝรั่งเศส (National Assembly) ออกพระราชบัญญัติห้ามมิให้เยาวชน (pupil) สวมใส่เสื้อผ้าหรือสัญลักษณ์ที่มีนัยแอบแฝงทางศาสนาอย่างชัดเจน⁵³ โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวครอบคลุมถึงผ้าคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมด้วย⁵⁴ อาจกล่าวได้ว่า Chirac ซึ่งแม้จะมีได้มีนโยบายต่อต้านผู้อพยพที่เข้มข้นดังเช่น Le Pen แต่รัฐบาลฝรั่งเศสภายใต้ Chirac ก็ผลักดันและสนับสนุนมาตรการดังกล่าว

ภายหลังจากการก้าวลงจากตำแหน่งของ Chirac ฝรั่งเศสก็ก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ภายใต้ Sarkozy ซึ่งเป็นผู้นำที่ยึดมั่นต่อหลักการบูรณาการแบบสาธารณรัฐ (Republican integration)⁵⁵ ตลอดจนมีท่าทีแข็งกร้าวต่อผู้อพยพ

⁵¹ Nicolas Sarkozy เป็นประธานาธิบดีฝรั่งเศสคนที่ 23 โดยดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปีค.ศ. 2007 - 2012 Sarkozy พ่ายแพ้ในเลือกตั้งให้แก่ François Hollande ผู้นำจากพรรคสังคมนิยมและทำให้เป็นครั้งแรกในรอบ 17 ปีที่ฝรั่งเศสมีผู้นำมาจากพรรคสังคมนิยม.

⁵² Sheridan, Lorraine P. Islamophobia Pre- and Post-September 11th, 2001. *Journal of Interpersonal Violence*. Volume 21 Number 3, 2006. p. 317.

⁵³ Joppke, Christian. *Veil : Mirror of Identity* Cambridge: Polity Press, 2009 p. 31.

⁵⁴ ภายหลังจากตรากฎหมายดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการของฝรั่งเศสประมาณการว่าจำนวนของผู้ได้รับผลกระทบจากการออกกฎหมายดังกล่าวมีจำนวนทั้งสิ้น 2,000 คน Leane, Geoffrey W.G. *Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?*, 33 *Human Rights Quarterly*, 2011. p. 1038.

⁵⁵ Joppke, Christian. *Transformation of Immigrant Integration in Western*

ทั้งในกรณีชาวโรมา (Roma)⁵⁶ และชาวมุสลิม พิจารณาได้จากแนวนโยบายของ Sarkozy ตั้งแต่ครั้งยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในยุค Chirac เป็นต้นมา เมื่อ Sarkozy ก้าวขึ้นสู่อำนาจเขาก็ได้สานต่อนโยบายของ Chirac โดยสนับสนุนการตราพระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในสาธารณสถาน (Act prohibiting concealment of the face in public space) โดยได้เสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (senate) อย่างท่วมท้น⁵⁷

Sarkozy เชื่อว่าผ้าคลุมศีรษะนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการยอมรับในฝรั่งเศส โดยการออกพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการคุ้มครองสตรีจากการถูกบังคับปกปิดใบหน้าและที่สำคัญคือเป็นการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของหลักการฆราวาสนิยมในฝรั่งเศส⁵⁸ ทั้งนี้แม้พระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในสาธารณสถาน จะใช้บังคับโดยแก่ทั้งพลเมืองฝรั่งเศสทุกคนไม่ว่าจะนับถือศาสนาอิสลามหรือไม่ก็ตาม เช่นเดียวกันกับนักท่องเที่ยวต่างชาติซึ่งเดินทางเข้าประเทศฝรั่งเศส แต่ทั้งนี้ปฏิเสธได้ยากว่าพระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในสาธารณสถานส่งผลกระทบโดยตรง

Europe: Civic Integration and Antidiscrimination Policies in the Netherlands, France, and Germany. *World Politics*, Volume 59, Number 2, January 2007, p. 253.

⁵⁶ ชาวโรมาหรือโรมานี (Romani) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวยิปซีซึ่งอาศัยอยู่ในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก ชาวโรมามักอพยพไปยังดินแดนต่างๆทั่วทั้งทวีปยุโรปอาทิ สเปน ตุรกี อังกฤษและฝรั่งเศส เป็นต้น.

⁵⁷ ในวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ. 2010 รัฐสภาฝรั่งเศสลงมติเห็นชอบการออกกฎหมายห้ามสวมเครื่องแต่งกายซึ่งปิดบังใบหน้าในพื้นที่สาธารณะถึง 335 ต่อ 1 เสียง ในขณะที่วุฒิสภามีมติเห็นชอบ 246 ต่อ 1 เสียง ดูเพิ่มใน Leane, Geoffrey W.G. *Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?*, 33 *Human Rights Quarterly*, 2011.

⁵⁸ The Express Tribune. French parliament adopts ban on full-face veil. Retrieved May 11, 2012, from <http://tribune.com.pk/story/50131/french-parliament-adopts-ban-on-full-face-veil/>

เสรีภาพในการแสดงออก (freedom of expression) ของสิทธิของสตรีมุสลิมในการแสดงศรัทธาและปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่เลือกสวมบุรกา (burqa) ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสมองว่าเป็นเครื่องแต่งกายซึ่งทำลายสายสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนและเป็นภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติ สอดคล้องกับความเห็นของ Sarkozy ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในขณะนั้น ซึ่งกล่าวว่า [ฝรั่งเศส] มีความจำเป็นที่จะรักษาไว้ซึ่งค่านิยมของปัจเจกชนและเกียรติยศของมนุษย์ควบคู่กันไปกับความมั่นคงปลอดภัย⁵⁹

กระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อพระราชบัญญัติดังกล่าวปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในสังคมฝรั่งเศสทั้งในเชิงสนับสนุนและต่อต้าน โดยปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลายในสื่อวิทยุโทรทัศน์และสิ่งพิมพ์ Gill Allwood และ Khursheed Wadia ชี้ว่าในหนังสือพิมพ์รายวันชั้นนำอย่าง Le Monde, Libération และ Le Figaro มีบทความซึ่งกล่าวถึงประเด็นการห้ามสวมผ้าคลุมศีรษะมากถึง 1,284 บทความ โดยร้อยละ 46 ของบทความทั้งหมดมีท่าทีเห็นด้วย ในขณะที่ร้อยละ 38 แสดงการต่อต้านและร้อยละ 16 ไม่แสดงความคิดเห็น⁶⁰ อย่างไรก็ตาม แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวนำมาซึ่งกระแสต่อต้านจากชาวมุสลิมทั้งในและนอกฝรั่งเศสซึ่งชี้ว่า พระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในสาธารณสถาน ละเมิดสิทธิของบุคคลในการเลือกสวมใส่เครื่องแต่งกายหรือแสดงศาสนาต่อศาสนาได้อย่างเป็นอิสระ⁶¹

หากพิจารณาถึงหลักเหตุผลสำคัญของการก่อกำเนิดแนวคิดฆราวาสนิยมในสังคมฝรั่งเศส (laïcité) ซึ่งถือเป็นผลพวงหนึ่งของการปฏิวัติฝรั่งเศส และมีความเชื่อมโยงกับอุดมการณ์สาธารณรัฐนิยม (republicanism) อันประกอบ

⁵⁹ Joppke, Christian. *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press, 2009.

⁶⁰ Allwood, Gill and Wadia, Khursheed. *Gender and Policy in France*. New York: Palgrave Macmillan, 2009. p. 162.

⁶¹ Mailard, Dominique. The Muslims in France and the French Model of Integration. *Mediterranean Quarterly*, Volume 16, Number 1, Winter 2005. p. 78.

ไปด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ ความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ (Libert Equalit Fraternit) ซึ่งสะท้อนความไม่ลงรอย (incompatible) ระหว่างอุดมการณ์ของระบอบสาธารณรัฐกับอาณาบริเวณแห่งศรัทธาตั้งจะพิจารณาต่อไปนี้⁶²

1. หลักแห่งความเสมอภาค (equality) หรือหลักแห่งความเป็นกลาง (neutrality) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นกลางทางศาสนาในอาณาบริเวณสาธารณะ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องแสดงความเป็นกลางแก่ประชาชนซึ่งอาจเป็นผู้ศรัทธาในศาสนา (religious) หรือผู้ไม่ศรัทธา (non-religious) ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน ทั้งนี้หากพิจารณาจากกรณีปัญหาในฝรั่งเศสจะเห็นได้ว่า ผ้าคลุมศีรษะถูกนิยามความหมายใหม่ในฐานะสัญลักษณ์ทางการเมืองซึ่งละเมิด (infringe) หลักแห่งความเสมอภาคของสาธารณรัฐฝรั่งเศส
2. หลักแห่งเสรีภาพ (liberty) กล่าวคือ ประชาชนจะมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาโดยปราศจากการบังคับ เหนือสิ่งอื่นใดประชาชนจำเป็นต้องมีสิทธิในการกระทำการใดอันไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่น เฉกเช่นเดียวกับการได้รับสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตอย่างเต็มที่ในกรณีการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมในฝรั่งเศสอาจพิจารณาได้ว่า แม้สตรีมุสลิมบางกลุ่มจะยืนยันว่าการสวมผ้าคลุมหน้าเป็นไปโดยสมัครใจ หากแต่สถานะของผ้าคลุมศีรษะในโลกตะวันตกกลับถูกตีความว่าเป็นสัญลักษณ์ของการกดขี่ทางเพศของอุดมการณ์แบบชายเป็นใหญ่
3. หลักภราดรภาพ (fraternity) หรือความรู้สึกอันที่พี่น้องระหว่างเพื่อนมนุษย์ (brotherhood) อันปราศจากซึ่งการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา และชาติพันธุ์ ทั้งนี้ผ้าคลุมศีรษะถูกให้ความหมายว่า

⁶² ดูเพิ่มเติมใน Laborde, Cécile Critical Republicanism. The Hijab Controversy and Political Philosophy. Oxford University Press, Oxford Political Theory series, 2008. p. 8.

เป็นสัญลักษณ์ซึ่งทำลาย (undermine) อัตลักษณ์ของชาติ ตลอดจนความพยายามในการสร้างสังคมอันเป็นปึกแผ่น นอกจากนี้ผ้าคลุมศีรษะโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุรกาถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อสายสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนและขัดต่ออัตลักษณ์และค่านิยมของฝรั่งเศส (French national values)⁶³

ทั้งนี้การลงหลักปักฐานของอุดมการณ์สาธารณรัฐและแนวคิดฆราวาสนิยมเริ่มปรากฏให้เห็นในโรงเรียนซึ่งถือเป็นแหล่งบ่มเพาะสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชน โดยท้ายที่สุดแล้วการสร้างอุดมการณ์ของรัฐในสถาบันอันถือเป็นกลไกทางอุดมการณ์ (ideological state apparatus) ล้วนมุ่งหมายเพื่อกำหนดกรอบพฤติกรรมและควบคุมสมาชิกในสังคมผ่านการหล่อหลอมอุดมการณ์และสร้างให้เด็กนักเรียนอยู่ใต้อาณัติ (subject to)⁶⁴ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานะ (status quo) อันพึงประสงค์ตลอดจนโครงสร้างอำนาจทางสังคมมิให้สั่นคลอนจากข้อเรียกร้องหรืออุดมการณ์อื่นใดอันขัดต่ออุดมการณ์หลักทางสังคม (dominant ideology) อย่างไรก็ตามการประกอบสร้างอุดมการณ์หลักอันได้แก่หลักฆราวาสนิยมและอุดมการณ์สาธารณรัฐส่งผลกระทบต่อสมาชิกซึ่งมิได้มีวัฒนธรรมร่วมหรือมีอุดมการณ์สอดคล้องกับอุดมการณ์หลักทางสังคม จนท้ายที่สุดแล้วก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกอันปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนจากกรณีการทำสวมเครื่องหมายอันแสดงออกถึงศาสนา เช่นเดียวกันกับการผลักดันพระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในศาสนสถานซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อสตรีมุสลิมในสังคมฝรั่งเศส

ความรู้สึกแปลกแยกทางชาติพันธุ์ (ethnic alienation) ระหว่างชาวฝรั่งเศสและผู้อพยพปรากฏให้เห็นอีกครั้งภายหลังจากโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญ

⁶³ Eickelman, Dale F. and Piscatori, James. Muslim Politics. Princeton University Press: New Jersey, 1996. p.3.

⁶⁴ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2553. หน้า 224.

ที่เมือง Toulouse และ Montauban เมื่อ Mohamed Merah ชายชาวมุสลิม เชื้อสายแอลจีเรียนก่อเหตุสังหารชาวฝรั่งเศส 7 ศพ⁶⁵ ภายหลังเหตุการณ์ ดังกล่าวฝรั่งเศสออกจับกุมชาวมุสลิม 19 คนในเมือง Toulouse ซึ่งต้องสงสัยว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มอัลกออิดะฮ์ (Al-Qaeda) Sarkozy ซึ่งอยู่ในระหว่างการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดีและมีนโยบายต่อต้านผู้อพยพกล่าวว่า การจู่โจมครั้งนี้ถือเป็นภาระหน้าที่ของรัฐที่จะรับประกันความมั่นคงปลอดภัยของ ชาวฝรั่งเศสทุกคน⁶⁶ อย่างไรก็ตามแต่การกวาดล้างครั้งนี้สะท้อนความรู้สึกและ สถานะอันไม่เท่าเทียมของผู้อพยพ ดังที่ Mathieu von Rohr ชี้ว่าผู้อพยพและ ลูกหลานของผู้อพยพจากโลกอาหรับขาดซึ่งความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งใน สังคมฝรั่งเศส (sense of belonging)⁶⁷ และเลือกที่จะนิยามตัวเองว่าเป็นชาว มุสลิมมากกว่าเป็นชาวฝรั่งเศส นอกจากนี้ในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง Sarkozy ยังแสดงจุดยืนต่อผู้อพยพว่าในสังคมฝรั่งเศส ณ ขณะนี้มีผู้อพยพชาวต่างชาติ จำนวนมาก และฝรั่งเศสควรที่จะจำกัดจำนวนผู้อพยพเช่นเดียวกันกับตลาดลงบ ปรมาณและสวัสดิการของผู้อพยพในฝรั่งเศส⁶⁸ ท่าทีของ Sarkozy ต่อผู้อพยพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อลูกหลานของผู้อพยพชาวมุสลิมสะท้อนสถานะอันสิ้นคลอน ของผู้อพยพในสังคมฝรั่งเศสซึ่งแม้จะในทางกฎหมายจะได้รับสัญชาติฝรั่งเศสเป็น ที่เรียบร้อยแล้ว แต่ผู้อพยพเหล่านี้ยังรู้สึกเสมือนหนึ่งเป็นคนนอกและไม่สามารถ ที่จะหลอมรวมหรือบูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมฝรั่งเศสได้อย่างประสบ ความสำเร็จ

⁶⁵ BBC. Obituary: Toulouse gunman Mohamed Merah. Retrieved May 10, 2012, from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17456541>.

⁶⁶ BBC. France arrests 19 suspected Islamist militants in raids. Retrieved May 10, 2012, from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17559120>.

⁶⁷ Rohr, Mathieu von. The President and the Terrorist Toulouse Attacks Boost Sarkozy's Election Chances. Retrieved May 11, 2012, from <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,823734,00.html#ref=rss>.

⁶⁸ The guardian. Nicolas Sarkozy appeals to far-Right saying 'too many immigrants' in France. Retrieved May 11, 2012, from <http://www.guardian.co.uk/world/2012/mar/07/nicolas-sarkozy-too-many-foreigners>.

บทสรุป

แม้แนวคิดฆราวาสนิยมซึ่งมุ่งรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลาง (neutral) โดยไม่ให้การสนับสนุนหรือสิทธิพิเศษแก่ศาสนาหรือความเชื่ออื่นใด (cults) ในสังคมให้มีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจทางการเมืองจะเป็นหนึ่งในสาระสำคัญของ การก่อตั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามแต่ในทางปฏิบัติแล้วแนวคิดฆราวาสนิยมมิได้ทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลาง ความแตกต่างหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม ดังปรากฏให้เห็นจากข้อโต้เถียงในประเด็นการคลุมศีรษะระหว่างอุดมการณ์ชาตินิยมชาวยุโรปจัดกับวิถีปฏิบัติ ตลอดจนหลักประเพณีนิยมทางศาสนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าแท้จริงแล้วในสังคมฝรั่งเศสเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) อย่างไรก็ตามแต่นโยบายที่สนับสนุนสังคมพหุวัฒนธรรมยังกำลังเผชิญกับปัญหาสำคัญในยุคต้นนโยบายดังกล่าวกับผู้อพยพ ทั้งนี้เหตุผลประการสำคัญอันนำมาซึ่งความล้มเหลวของแนวคิดพหุสังคมวัฒนธรรมคือการปฏิเสธและปิดกั้นการแสดงออกทางศาสนา ตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมคนกลุ่มน้อยในสังคมซึ่งไม่ได้รับการยอมรับ เพราะรัฐชาติในยุคปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรปล้วนพยายามที่จะประกอบสร้างอัตลักษณ์ของชาติให้สอดคล้องกันเป็นเนื้อเดียวกัน (homogeneous) โดยมีแนวคิดฆราวาสนิยมเป็นเครื่องมือสำคัญในการผลักดันและส่งเสริมความพยายามดังกล่าว

แนวคิดเรื่องอุดมการณ์และปฏิบัติการของอุดมการณ์ (ideology and ideology practice) ของ Louis Althusser ช่วยฉายภาพและสร้างความเข้าใจต่อความสำเร็จของการสถาปนาอุดมการณ์สาธารณรัฐ และแนวคิดฆราวาสนิยมให้กลายเป็นกรอบความคิดหลักซึ่งทำหน้าที่สำคัญคือกำหนดความเชื่อและพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้หากพิจารณาจุดเริ่มต้นของการลงหลักปักฐานของแนวคิดฆราวาสนิยมซึ่งเริ่มต้นในปี ค. ศ. 1880 จะพบว่ากรอบการสร้างแนวคิดฆราวาสนิยมปรากฏให้เห็นภายหลังการก่อตั้งระบบการศึกษาโดยรัฐซึ่งถูกแยกจากบทบาทของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งสามารถพิจารณาได้ว่าโรงเรียนถือเป็นหนึ่งในสถาบันหลักทางสังคม

ซึ่งทำหน้าที่บ่มเพาะคุณค่าและค่านิยมที่สำคัญของชาวฝรั่งเศส ตลอดจนเป็นสถานที่สำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์สาธารณรัฐ (Republican ideal) ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ของชาติ⁶⁹ ทั้งนี้โรงเรียนถือเป็นหนึ่งในสถาบันหลักทางสังคมซึ่งทำหน้าที่สำคัญในการขัดเกลาสมาชิกในสังคม (socialization) ควบคู่กันไปกับการผลิตและผลิตซ้ำอุดมการณ์ฆราวาสนิยมแบบคริสเตียนให้กลายเป็นอุดมการณ์หลักของสังคม (dominant ideology)

กล่าวโดยสรุปแล้ว แม้ในทางทฤษฎีจะชี้ว่ารัฐฆราวาสนิยมต้องการแยกอาณาบริเวณทางการเมืองและศาสนาออกจากกันและถือเป็นหนึ่งในคุณลักษณะสำคัญ (attribute) ของรัฐสมัยใหม่ซึ่งต้องการอยู่เหนือ (transcend) ความแตกต่างทางหลากหลายศาสนา⁷⁰ อย่างไรก็ตามแต่ปฏิเสธได้ยากว่าการประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมและอุดมการณ์แบบสาธารณรัฐท่ามกลางข้อถกเถียงเกี่ยวกับการประเพณีการคลุมศีรษะของสตรีมุสลิมสะท้อนให้เห็นว่า อุดมคติแบบสาธารณรัฐส่งผลกระทบต่อชาวมุสลิมตลอดจนลูกหลานของผู้อพยพในสังคมฝรั่งเศส โดยก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก (alienation) และขาดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมฝรั่งเศส ดังที่ Faoud เพื่อนบ้านของ Mohamed Merah กล่าวภายหลังจากการเสียชีวิตของ Merah ว่า “แม้ในเอกสารเดินทางจะระบุว่าเราเป็นคนฝรั่งเศส แต่เรากลับมิได้รู้สึกเช่นนั้น เพราะเราไม่ได้รับการยอมรับในสังคมฝรั่งเศส”⁷¹ ความรู้สึกดังกล่าวถูกตอกย้ำโดยการตรากฎหมายห้ามมิให้สวมใส่เนยแอบแฝงทางศาสนาอย่างชัดเจนในสถานศึกษาของรัฐ ตลอดจนพระราชบัญญัติห้ามปกปิดใบหน้าในศาสนสถาน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วนำมาซึ่งสถานะแห่งความแปลกแยกและสถานะอันพรัมัวของผู้อพยพโดยผ้าคลุมศีรษะ

⁶⁹ Allwood, Gill and Wadia, Khursheed. Gender and Policy in France. New York: Palgrave Macmillan, 2009. p. 164.

⁷⁰ Ibid., p. 30.

⁷¹ Bilefsky, Dan. Rampage killer driven by ethnic alienation, not fanaticism, say friends. Bangkok Post. April 1, 2012.

ถือเป็นกระจกสะท้อนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิม (mirror of identity)⁷² ซึ่งไม่สามารถผสมผสานและผนวกรวมเข้าเป็นหนึ่งในค่านิยมของสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ ตลอดจนถูกตีความว่าเป็นสัญลักษณ์อันขัดต่อกฎเกณฑ์ทางสังคม (social order)⁷³ อันผูกโยงกับหลักการฆราวาสนิยมและอุดมการณ์ในการปฏิวัติฝรั่งเศส อันได้แก่การรักษาไว้ซึ่งความเป็นกลางทางศาสนานั้นเอง

⁷² Joppke, Christian. *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge: Polity Press, 2009. p.2.

⁷³ France 24. Parliament approves ban on full veil in public. Retrieved May 16, 2012, from <http://www.france24.com/en/20100914-french-parliament-approves-ban-full-veil-public-senate-law-fine-sarkozy-islam>.

การประกอบสร้างรัฐชาวนิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สูญหาย)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับการสื่อสาร. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2553.

สมเกียรติ วันทะนะ. สมัยใหม่และหลังสมัยใหม่. ม.ป.ท., 2553.

อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์. เรื่องน่ารู้ในยุโรปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ: ศักติโสภาคการพิมพ์, 2553.

ภาษาอังกฤษ

Alec G. Hargreaves. Immigration, 'Race' and Ethnicity in Contemporary France. London: Routledge, 1995.

Ali, Kecia and Leaman, Oliver. Islam the Key Concepts. New York: Routledge, 2008.

Allwood, Gill and Wadia, Khursheed. Gender and Policy in France. New York: Palgrave Macmillian, 2009.

Althusser, Louis. "Ideology and Ideological State Apparatuses" in Lenin and Philosophy and Other Essays (Notes towards an Investigation). Monthly Review Press, 1977.

BBC. France arrests 19 suspected Islamist militants in raids. Retrieved May 10, 2012, from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17559120>.

BBC. Obituary: Toulouse gunman Mohamed Merah. Retrieved May 10, 2012, from <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-17456541>.

Bilefsky, Dan. Rampage killer driven by ethnic alienation, not fanaticism, say friends. Bangkok Post. April 1, 2012.

- Bowen, John R. Remaking Muslim Politics: Pluralism, Contestation, Democratization by Hefner, R.W., ed., New Jersey: Princeton University Press, 2005.
- Cavatorta, Francesco and Durac, Vincent. Civil Society and Democratization in the Arab World: The Dynamics of Activism. Routledge: London, 2011.
- Cliteur, P. Introduction: The Secular Outlook, in The Secular Outlook: In Defense of Moral and Political Secularism. Wiley-Blackwell: Oxford, 2010.
- Cook, Bernard A. Europe since 1945: an encyclopedia. New York: Garland, 2001. p. 398.
- Eickelman, Dale F. and Piscatori, James. Muslim Politics. Princeton University Press: New Jersey, 1996.
- Esposito, John L. What everyone needs to know about Islam. New York : Oxford University Press, 2002.
- France 24. Parliament approves ban on full veil in public. Retrieved May 16, 2012, from <http://www.france24.com/en/20100914-french-parliament-approves-ban-full-veil-public-senate-law-fine-sarkozy-islam>.
- Heywood, Andrew. Global Politics. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Holyoake, G.J. Origin and Nature of Secularism. London: Watts & Co, 1896.
- Joppke, Christian. Veil: Mirror of Identity. Cambridge: Polity Press, 2009.
- Keaton, Trica Danielle. Muslim Girls Other France: Race, Identity Politics, & Social Exclusion. Bloomington: Indiana University Press, 2006.
- Laborde, Cécile Critical Republicanism. The Hijab Controversy and Political Philosophy. Oxford University Press, Oxford Political Theory series, 2008.
- Leane, Geoffrey W.G. Rights of Ethnic Minorities in Liberal Democracies: Has France Gone Too Far in Banning Muslim Women from Wearing the Burka?, 33 Human Rights Quarterly, 2011.

การประกอบสร้างรัฐฆราวาสนิยมในฝรั่งเศส: นัยต่อชาวมุสลิมและผ้าคลุมศีรษะ (ที่สูญหาย)

Mailard, Dominique. The Mulsims in France and the French Model of Integration. *Mediterranean Quarterly*, Volume 16, Number 1, Winter 2005. p. 78.

Rohr, Mathieu von. The President and the Terrorist Toulouse Attacks Boost Sarkozy's Election Chances. Retrieved May 11, 2012, from <http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,823734,00.html#ref=rss>.

Rosenau, Pauline Marie. *Post-modernism and the Social Sciences: Insights, Inroads, and Intrusions*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1992.

Scott, J. Wallach. *The politics of the veil*. New Jersey: Princeton University, 2007.

Sheridan, Lorraine P. Islamophobia Pre- and Post-September 11th, 2001. *Journal of Interpersonal Violence*. Volume 21 Number 3, 2006.

The Express Tribune. French parliament adopts ban on full-face veil. Retrieved May 11, 2012, from <http://tribune.com.pk/story/50131/french-parliament-adopts-ban-on-full-face-veil/>.

The guardian. Nicolas Sarkozy appeals to far-Right saying 'too many immigrants' in France. Retrieved May 11, 2012, from <http://www.guardian.co.uk/world/2012/mar/07/nicolas-sarkozy-too-many-foreigners>.

